

*Градецький Андрій,
кандидат юридичних наук, доцент
заступник начальника факультету з навчальної роботи –
начальник навчальної частини
факультету забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної гвардії України*

*Градецька Наталія,
кандидат юридичних наук, доцент
головний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з підготовки військ,
Київський інститут Національної гвардії України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У надзвичайно складних реаліях сьогодення відбувається один з важливих історичних етапів боротьби за утвердження України як незалежної, демократичної, правової і проєвропейської країни.

Відсіч і стримування збройної агресії, подальші перспективи європейської інтеграції, адаптація та гармонізація вітчизняного законодавства з правом ЄС, реформування сфери публічного управління, сектору безпеки й оборони, розвиток громадянського суспільства та інші вагомні чинники зумовили потребу в об'єктивному перегляді місця публічних інституцій щодо ефективності й дієвості функціонування правового механізму забезпечення прав і свобод людини.

Усю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією, мають військовослужбовці. Нині вони, як громадяни України, реалізуючи конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, виконують покладені на них завдання за будь-яких умов, ризикуючи власним здоров'ям та життям. Тому одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері національної безпеки та оборони України є забезпечення їх конституційних прав та свобод, надання додаткових прав, пільг, гарантій та компенсацій, що частково мають відшкодувати навантаження, пов'язані з особливостями військової служби, та створення належних умов для виконання покладених на них обов'язків військової служби.

Права військових і членів їхніх родин окреслені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011, яким визначено основні засади державної політики й соціального захисту. Положеннями цього Закону охоплено захист усіх соціальних прав і свобод. Крім того, для кожного військового формування в Україні є окремі профільні закони й статuti, якими вони керуються у своїх відносинах, а також безліч нормативних актів, на які варто зважати при зверненні за захистом конкретного порушеного права. Також у військовослужбовців часто виникають труднощі з правильним вибором компетентного органу для надання правової допомоги.

До Уповноваженої Президента з питань захисту прав військовослужбовців і членів їхніх сімей (Ольга Кобилинська призначена Указом Президента України від 30 грудня 2024 року № 886/2024) надходять звернення, що стосуються прав військовослужбовців, військовозобов'язаних, персоналу сектору безпеки й оборони, а також членів їхніх родин. Переважно громадяни скаржаться щодо порушення прав під час звільнення з військової служби (більш як 30% звернень); щодо виплати належного військовослужбовцям і членам їхніх родин грошового забезпечення (20%); щодо порушень під час проходження ВЛК та отримання медичних послуг, зокрема у зв'язку з призовом на військову службу (16%); щодо порушень порядку проходження служби (14%), а також під час призову на військову службу під час мобілізації (більш як 5% та у складі інших звернень).

Проте, Уповноважена Президента України з питань захисту прав військовослужбовців і членів їхніх сімей власне повноваженнями щодо здійснення захисту прав не наділена. А тому варто розуміти, що в такому статусі можливо лише збирати, оцінювати інформацію та подавати пропозиції щодо створення й удосконалення законів та підзаконних актів. Тому впровадження та функціонування в Україні інституту військового омбудсмена в умовах сьогодення є вкрай необхідним. Ідею запровадження в Україні цієї інституції позитивно сприймають громадськість і самі військові, оскільки інститут військового омбудсмена давно зарекомендував себе як ефективна правозахисна інституція в цілому ряді розвинутих демократичних країн. Інституту військового омбудсмена належить ключова роль у запобіганні порушенням прав людини в секторі безпеки та оборони. Йдеться про права військовослужбовців, поліцейських, ветеранів війни, осіб, позбавлених свободи внаслідок збройної агресії проти України та зниклих безвісти, а також про членів їхніх родин. Інститут військового омбудсмена є важливою складовою демократичного управління та ефективного захисту прав військовослужбовців [4].

Військовий омбудсмен є доповненням існуючих форм контролю та нагляду за дотриманням прав і свобод військовослужбовців. Він виступає додатковим, а не альтернативним засобом захисту прав людини стосовно інших правозахисних механізмів, заповнює прогалини та компенсує недоліки судових засобів захисту прав військових, парламентського, президентського та іншого відомчого контролю за оборонною сферою та правами військових [5, с. 131-137].

Інститут омбудсмена як незалежний і об'єктивний орган сприяє дотриманню наступних принципів: 1) зворотній зв'язок із суспільством (приймає скарги безпосередньо від представників суспільства і має можливість проводити відповідні розслідування); 2) відповідальність і підзвітність (виробляє рекомендації щодо усунення виявлених недоліків); 3) прозорість (оприлюднює звіти та результати тематичних досліджень з різних питань, що стосуються збройних сил).

Вважаємо, що поява цієї інституції з одного боку доповнить існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод військових, з іншого – сприятиме підтримці їх віри в справедливість, що в цілому нейтралізує насторожене ставлення військовослужбовців до влади, пом'якшить конфлікти між державою,

її органами і військовими. Військовий омбудсман, здійснюючи свої контрольні-наглядові та правозахисні повноваження, не тільки сприятиме ефективному захисту прав військових, а й пом'якшить суперечності між державними і громадянськими сферами, сприятиме демократизації національної військової сфери, яка під його впливом має стати більш чуйною до потреб і запитів військовослужбовців, що в кінцевому рахунку виявлятиме більшу увагу, емпатію та турботу до військовослужбовців.

Єманов Владислав,
*доктор наук з державного управління, професор,
перший заступник начальника Національної академії
Національної гвардії України
з навчально-методичної та наукової роботи,
полковник*

Тробюк Володимир,
*кандидат військових наук, доцент,
начальник навчально-наукового центру
організації освітнього процесу
Національної академії Національної гвардії України,
полковник*

Белай Сергій,
*доктор наук з державного управління, професор,
заступник начальника навчально-наукового центру
організації освітнього процесу –
начальник науково-методичного відділу
Національної академії Національної гвардії України,
полковник*

Батюк Олег,
*доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу внутрішнього забезпечення якості освіти
Національної академії Національної гвардії України,
майор*

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021, передбачає завдання щодо розвитку військової освіти та підготовки особового складу сил оборони. Зокрема, визначено необхідність впровадження освітніх програм для офіцерського складу, що базуються на бойовому досвіді, сучасних методиках підготовки, а також принципах і стандартах НАТО.

Вища військова освіта в Україні розвивається в умовах глобалізації та